

Міністерство освіти і науки України

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

Кафедра історіографії, джерелознавства та археології

“ЗАТВЕРДЖУЮ”

Перший проректор

проф. Холін Ю. В.

“_____” _____ 20__ р.

Робоча програма навчальної дисципліни

ЕТНІЧНИЙ СКЛАД ДАВНЬОГО НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ

спеціальність (напрям) ____ 6.020302 Історія

факультет ІСТОРИЧНИЙ

2016/ 2017 навчальний рік

Програму рекомендовано до затвердження вченою радою факультету (інституту, центру)

“ 27” серпня 2016 року, протокол № 8

РОЗРОБНИКИ ПРОГРАМИ: Скирда В. В., доц. кафедри історіографії, джерелознавства та археології

Програму схвалено на засіданні кафедри історіографії, джерелознавства та археології
Протокол від «16» червня _____ 2016 року № 10

Завідувач кафедри

_____ проф. Посохов С. І.

Програму погоджено методичною комісією
___історичного факультету

Протокол від “17” червня 2016 року № 9

Голова методичної комісії

_____ Тумаков О. І.

ВСТУП

Програма навчальної дисципліни “Етнічний склад давнього населення України” складена відповідно до освітньо-професійної (освітньо-наукової) програми підготовки

магістра

(назва рівня вищої освіти, освітньо-кваліфікаційного рівня)

спеціальності (напрямку) історія та археологія

спеціалізації історія та археологія

1. Опис навчальної дисципліни

1.1. Мета викладання навчальної дисципліни: визначення етнічного складу населення, яке мешкало на території сучасної України в давні часи (від палеоліту до середини XVIIст.).

1.2. Основні завдання вивчення дисципліни: визначення впливу носіїв стародавніх культур, починаючи з палеоліту до часів створення української нації, показати особливості етнічних процесів на теренах сучасної України та суміжних із нею територій в означений час. З'ясувати етнічний склад населення території сучасної України в різні часи та вплив цих народів на створення слов'янського етносу та українців зокрема. Вміти логічно мислити і викладати матеріал, робити аргументовані висновки, користуватися археологічними джерелами, наочними приладами, додатковою літературою, використовувати основні археологічні і етнологічні терміни та поняття, проводити відповідні екскурсії, вести діалог, полеміку, аналізувати сучасні проблеми науки. Під час лекцій і самостійної роботи студенти повинні оволодіти навичками роботи з історичними, археологічними та етнологічними джерелами, спеціальною та загальною літературою.

1.3. Кількість кредитів: 4.

1.4. Загальна кількість годин: 44

1.5. Характеристика навчальної дисципліни	
За вибором	
Денна форма навчання	Заочна (дистанційна) форма навчання
Рік підготовки	
6-й	-й
Семестр	
11-й	-й
Лекції	
32 год.	год.
Практичні, семінарські заняття	
год.	год.
Лабораторні заняття	
год.	год.

Самостійна робота	
год.	год.
Індивідуальні завдання	
год.	

1.6. Заплановані результати навчання:

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні:

знати : проблеми, що існують в різних галузях сучасної археологічної науки, зокрема в методиці археологічного дослідження, різних археологічних періодах (палеоліт, мезоліт, неоліт, енеоліт, бронзовий вік, ранній залізний вік, середньовіччя тощо), охорони пам'яток археології, введення в науковий обіг матеріалів, здобутих в результаті ведення незаконних розкопок та тих, що зберігаються в приватних колекціях; основну літературу із зазначеної проблематики; головні напрямки, які пропонують для вирішення даних проблем сучасні вітчизняні та іноземні фахівці.

вміти : осмислювати етнічні події та явища давнього минулого людства на основі даних залишків матеріальної культури, володіти навичками систематизувати різноманітні дані та існуючі теорії для створення власного погляду на конкретні проблеми давньої етнічної історії, застосовувати історичні знання та засоби, аналітично та критично оцінювати інформацію, аналізувати нові археологічні джерела, враховуючи нові загальносвітові тенденції науки. Логічно мислити і викладати матеріал, робити аргументовані висновки, користуватися наочними приладами, додатковою літературою, використовувати основні археологічні терміни та поняття, що зустрічаються під час вивчення даного курсу, вести діалог, полеміку, аналізувати сучасні проблеми археологічної науки. Під час лекцій і самостійної роботи студенти повинні оволодіти навичками роботи з археологічними джерелами і спеціальною та загальною літературою.

2. Тематичний план навчальної дисципліни

Розділ 1. Заселення України та склад населення доби палеоліта-бронзи.

Тема № 1. Вступ до спецкурсу. Предмет та завдання курсу.

Зміст. Мета та завдання спецкурсу. Основні поняття та напрямки спецкурсу.

Тема № 2. Джерела вивчення курсу та історіографія.

Зміст. Писемні джерела та їх значення для етнічного складу давнього населення. Етнічні прояви в різних видах та типах археологічних пам'яток. Питання історіографії.

Тема № 3. Проблеми давньої етнічної історії кам'яного віку

Зміст. Питання про час та шляхи заселення Східної Європи. Населення України за доби палеоліту. Мезолітичне населення України. Етнічні процеси періоду неоліту. Антропологічний склад населення України за кам'яної доби.

Тема № 4. Етнічний склад населення України за доби енеоліту.

Зміст. Питання про індоевропейську прабатьківщину. Пошуки етнічних коренів носіїв трипільської культури. Етнічний склад кочового населення доби України. Антропологічний склад населення України за доби енеоліту.

Тема № 5. Зміна етнічного складу населення в бронзовому віці.

Зміст. Особливості етногенезу за доби бронзи в Україні. Відмінності між кочовим та осілим населенням давньої України. Антропологічний склад населення України в бронзовому віці.

Розділ 2. Зміни в етнічному складі населення України з раннього залізного віку до доби українського козацтва.

Тема № 1. Проблеми етногенезу раннього залізного віку.

Зміст. Питання про етнічну належність кімерійців. Особливості етногеографії Скіфії. Зміни в етнічному складі населення України за сарматської доби. Антропологічний склад населення України раннього залізного віку.

Тема № 2. Проблеми давньої етнічної історії епохи Великого переселення народів.

Зміст. Етнічні процеси в Україні на рубежі ер. Велике переселення народів та його вплив на зміни в етнічному складі населення України. Проблема походження слов'ян. Антропологічний склад населення України епохи Великого переселення народів.

Тема № 3. Етнічний склад населення України за доби середньовіччя

Зміст. Осіле населення України в період раннього середньовіччя. Кочовики України в ранньому середньовіччі. Етнічний склад населення України за доби Київської Русі та періоду феодальної роздробленості. Зміни в етнічному складі населення України за часів навали та панування монголо-татар. Розвиток етносів в Україні в період пізнього середньовіччя. Антропологічний склад населення України в період раннього середньовіччя.

Тема № 4. Різноетнічні елементи в складі українського козацтва.

Зміст. Історичні умови формування українського козацтва. Слов'янський та інші етнічні елементи у складі українського козацтва. Антропологічний склад населення України за доби козацтва.

5. Завдання для самостійної роботи

№ з/п	Види, зміст самостійної роботи	Кількість годин
1	Охарактеризуйте етнічну ситуацію кінця кам'яної доби	
2	Назвіть головні джерела з вивчення етнічної історії дописемного періоду України	
3	Коли з'являються перші етноси в Україні: проблеми пошуку та сучасні інтерпретації	
4	Охарактеризуйте етнічні процеси доби бронзи	
5	Головні археологічні джерела виникнення етносів в Україні у добу каміння	
6	Назвіть сучасних дослідників етносів доби мезоліту та дайте коротку характеристику їх	
7	Етнічні процеси у скіфську добу	
8	Проблеми визначення етнічних елементів за доби Київської русі	
9	Проблеми взаємовідносин греків та варварського населення Північного Причорномор'я	
10	Етнічні складові козацького населення за даними археології	
11	Велике переселення народів.	
12	Проблеми інтерпретації археологічних джерел для визначення етнічної складової Хазарського каганату.	
	Разом	

6. Індивідуальні завдання

Реферат, доповідь.

7. Методи контролю

2 контрольні роботи, співбесіда, іспит.

8. Схема нарахування балів

Приклад для підсумкового семестрового контролю при проведенні семестрового екзамену або залікової роботи

Поточний контроль, самостійна робота, індивідуальні завдання										Екзамен (залікова робота)	Сума		
Розділ 1					Розділ 2				Контр ольна робот а, перед бачен а навча льні м плано м			Індивіду альне завдання	Разом
T1	T2	T3	T4	T5	T1	T2	T3	T4					
5	5	5	5	5	5	5	5	5			45	55	100

T1, T2 ... – теми розділів.

Шкала оцінювання

Сума балів за всі види навчальної діяльності протягом семестру	Оцінка	
	для екзамену	для заліку
90 – 100	відмінно	зараховано
70-89	добре	
50-69	задовільно	
1-49	незадовільно	не зараховано

9. Рекомендована література

Основна література

Археологічні дослідження пам'яток українського козацтва. К., 1993. – Вип. 2.
 Баран В.Д., Козак Д.Н., Терпиловский Р.В. Походження слов'ян. – К., 1991.
 Етнічна історія давньої України. – К., 2000.
 Клейн Л.С. Введение в теоретическую археологию. – СПб., 2004

Допоміжна література

Археологічні дослідження пам'яток українського козацтва. К., 1993. – Вип. 2.
 Археологія доби українського козацтва XVI–XVIII ст. – К., 1997.
 Афанасьев Г.Е. Где же археологические свидетельства существования Хазарского государства // РА. – 2001. – № 2.
 Баран В.Д., Абашина Н.С. Відділ археології ранніх слов'ян (до 30-річчя наукової діяльності) // Археологія. – 2005. – № 4.
 Баран В.Д., Козак Д.Н., Терпиловский Р.В. Походження слов'ян. – К., 1991.
 Берестнев С.И. Восточноукраинская лесостепь в эпоху средней и поздней бронзы (II тыс. до н.э.).

– Харьков, 2001.

Бурдо Н.Б. Трипільська культура – 110 років досліджень // Археологія. – 2005. – № 4.

Відейко М.Ю. Тема трипільської культури у сучасному праісторичному міфотворенні // Археологія. – 2005. – № 2.

Гарден Ж.-К. Теоретическая археология. – М., 1983.

Генинг В.Ф. Предмет и объект в археологии. – К., 1983.

Генинг В.Ф. Структура системы археологического знания (К вопросу о методологическом анализе уровней знания в археологии) // Методологические и методические вопросы археологии. – К., 1982.

Голубева І.В. Археологічні дослідження пізньосередньовічних пам'яток на Харківщині в 2006 році // Проблемы археологии Восточной Европы. – Харьков, 2008.

Голубева І.В. Монети Цареборисівської фортеці // Древности. 2005. – Харьков, 2005.

Григорьянц М.Н. Киммерийцы – древнейший исторический народ Украины // Вестник международного славянского университета. – 1998. – № 2. – Т. 1.

Гуляев В.И. Дискуссионные проблемы скифологии // ВДИ. – 2006. – № 1.

Гуляев В.И. Изучение погребального обряда в зарубежной археологии // РА. – 2006. – № 2.

Дударев С.Л. О хронологическом соотношении памятников черноголовского и новочеркасского типа из Северного Причерноморья // „Музейні читання”. Матеріали Міжнародної наукової конференції, присвяченої 90-літтю з дня народження О.І. Тереножкіна. – К., 1998.

Етногенез та етнічна історія населення українських Карпат. – Львів., 1999. – Т. 1.

Залізник Л.Л. Дослідження кам'яної доби в Україні за роки незалежності // Археологія. – 2002. – № 2.

Залізник Л.Л. Палеоліт і цивілізаційна концепція Шпенглера-Тойнбі. // Археологія. – 2002. – № 1.

Залізник Л.Л. Трипілья очима науковців і політиків // Археологія. – 2004. – №3.

Засецкая И.П. Культура кочевников южнорусских степей в гуннскую эпоху. – СПб., 1994.

Іванова С.В. Ямна культурно-історична область: сутність феномену // Археологія. – 2004. – № 4.

Клейн Л.С. Введение в теоретическую археологию. – СПб., 2004.

Козак Д.Н. Вельбарська культура: готи чи гепіди? // Археологія. – 2002. – № 3.

Козак Д.Н. До проблеми співіснування слов'ян і германців в Україні у другій чверті I тис. н.е. // Старожитності Русі-України. – К., 1994.

Козак Д.Н. Етнокультурна історія Волині (I ст. до н.е. – IV ст. н.е.). – К., 1991.

Конча С.В. „Степова” концепція походження індоєвропейців на сучасному етапі // Археологія. – 2004. – № 1.

Кулатова І. Старожитності козацької доби на Полтавщині // Археологічні дослідження пам'яток Українського козацтва. К., 1993. – Вип. 2.

Лебедев Г.С. История отечественной археологии. СПб., 1992.

Любичев М.В., Скирда В.В. Проблемы поиска славян среди культур латенского и раннеримского времени Восточной Европы. – Харьков, 2000.

Нові дослідження пам'яток козацької доби в Україні. – К., 2007. – Вип. 16.

Обломский А.М. О финале среднеднепровского варианта зарубинецкой культуры // СА. – 1987. – № 3.

Обломский А.М., Терпиловский Р.В. Среднее Поднепровье и Днепровское Левобережье в I-II вв. – М., 1991.

Ольховский В.С. Обычай, обряд как формы традиции // РА. – 1997. – № 2.

Панченко Ю.В. До етнічної належності неолітичного населення Північно-Східної України // Археологія. – 2002. – № 4.

Парцингер Г. Степные кочевники на востоке Центральной Европы. Находки и памятники в свете сравнительной археологии // ВДИ. – 1998. – № 2.

Пачкова С.П. Проблема зарубинецкой и Поянешты-Лукашевки культур в зарубежной историографии // Славяне и Русь. – К., 1990.

Приходнюк О.М. Пастирське городище. – К. – Чернівці, 2005.

Приходнюк О.М. Степове населення України та східні слов'яни (друга половина I тис. н.е.) – К. – Чернівці, 2001.

Проблемы археологии. – Л., 1978. – № 2.

Рычков Н.А. Традиция, обычай, обряд (к соотношению понятий) // РА. – 1997. – № 2.

Симоненко А.В., Лобай Б.И. Сарматы Северо-Западного Причерноморья в I в. н.э. – К., 1991.

Скорий С.А. Відділ скіфо-сарматської археології: історія, підсумки, перспективи // Археологія. –

2005. – № 1.

Сминтина О.В. Поняття жилого простору в контексті дослідження ранньомезолітичних культур степової України // Археологія. – 2002. – № 1.

Смирнов В.В. До питання про історичну оцінку неандертальських поховань. Археологія. – 2001. – № 1.

Смирнов С.В. Археологічна культура: суперечливі моменти розробки проблеми // Археологія. – 2003. – № 1. – С. 7-21.

Сорокин А.Н. Смешение традиций или традиция смешения (часть вторая) // РА. – 2004. – № 2.

Сорокин А.Н. Смешение традиций или традиция смешения (часть первая) // РА. – 2004. – № 1.

Типы в культуре. – Л., 1979.

Титова О. Перспективи дослідження пам'яток українського козацтва XVI–XVIII ст. // Дослідження археологічних пам'яток доби Українського козацтва. – К., 1994.

Толочко П.П. Кочевые народы степей и Киевская Русь. – К., 1999.

Толочко П.П. Миф о хазаро-иудейском основании Киева // РА. – 2001. – № 2.

Толочко П.П. Теоретичні проблеми вивчення давньої історії України // Археологія. – 2005. – № 2. – С. 3-12.

Харке Г., Савенко С.Н. Проблемы исследования древних погребений в западноевропейской археологии // РА. – 2000. – № 1.

Харке Г., Савенко С.Н. Проблемы исследования древних погребений в американской археологии // РА. – 2000. – № 2.

Циндровська Л.О. Пізньозарубенецькі пам'ятки на території України: проблеми хронології. // Археологія. – 2000. – № 1.

Шрамко Б.А., Скирда В.В. Рождение Харькова. – Харьков, 2004.

Щукин М.Б. На рубеже эр. – СПб., 1994.

Эллинизм: экономика, политика, культура. – М., 1990.

Яблонский Л.Т. Скифы, сарматы и др. в контексте достижений отечественной археологии XX века // РА. – 2001. – № 1.

10. Посилання на інформаційні ресурси в Інтернеті, відео-лекції, інше методичне забезпечення

Електронна бібліотека за темою спецкурсу.